

DE WINDMOLEN VAN NUENEN

Op 16 februari 1971 vond in de stampvolle zaal van h.c.r. „De Zwaan” te Nuenen de openbare verkoop plaats van een windmolen met woonhuis en de daarbij behorende gronden, gelegen te Nuenen. Eigenaresse werd de gemeente Nuenen.

De molen is niet oud, doch de bouw in het laatste decennium van de vorige eeuw wordt gekenmerkt door een aantal bijzonderheden.

De molen staat aan de Gerwenseweg, even buiten de kom in een buurtschap „De Roosdonck” genaamd; een naam die aanvankelijk ook de molen droeg. ¹⁾ Volgens A. Frenken ²⁾ zou „roos” zijn afgeleid van het gotische „raus”, dat riet betekent en „donk” duiden op een hoogte in of bij een laaggelegen landschap. De stenen belt- of bergmolen werd in 1884 gebouwd door Marcellus van den Eynden, afkomstig uit Dommelen en familie van de molenaars van de Dommelse watermolen. De molen heeft voor een bergmolen een bijzonder hoge en slanke vorm. De luizolder d.i. de zolder waarin zich het luiwerk bevindt om de zakken te hijsen heeft daardoor een naar verhouding grote hoogte gekregen. Hoe is deze vorm nu ontstaan?

Het plan van Van den Eynden was een stellingmolen ³⁾ te bouwen. De gekochte molenroeden en de koning ⁴⁾ hadden de daarvoor benodigde lengte. Gedurende de bouw echter stortte de romp in waarbij een metselaar het leven verloor. De instorting zou te wijten zijn aan het gebruik van te zachte in de zon gebakken stenen.

Door deze tegenslag waren de kosten voor het opnieuw hoog optrekken van de romp en het aanbrenge van een stelling te hoog geworden en werd de molen voorzien van een aarden berg. Door de lengte van de koning, die niet ingekort kon worden, werd de hoogte van de romp bepaald. De stalen molenroeden van het bekende fabrikaat Pot uit Kinderdijk waren echter voor de hoge bergmolen te kort en om de wieken voor het bedienen van de zeilen beter bereikbaar te maken, werden deze met 1,80 m lange houten stukken verlengd. Eveneens bleek, dat de ruimte op de bovenzijde van de molenberg te smal was om de molen gemakkelijk te kunnen bedienen.

Het molenmakerswerk werd uitgevoerd door de molenmakers Van Imbergen uit de toenmalige gemeente Woensel.

---

¹⁾ Om deze naam aan de vergetelheid te onttrekken, zou het aanbeveling verdienen om de molen na restauratie wederom de „Roosdon(c)kse molen” te noemen.

²⁾ Memoriaal der dorpen en parochies Gerwen, Nuenen en Nederwetten.

³⁾ Een stellingmolen wordt gekenmerkt door een hoge romp, voorzien van een houten pad of galerij om de molen te kruien en de zeilen voor te leggen c.q. af te nemen. Voorbeelden in de omgeving zijn o.a. Oirschot en Oisterwijk.

⁴⁾ Een koning is een vertikaal geplaatste houten as, lopende van de kap tot op de steenzolder, welke dient voor de aandrijving van de daar gelegen koppels stenen.

*Afb. 1 Molen te Nuenen
vóór de restauratie*

Afb. 2 Gedurende de restauratie

Op 21 maart 1887 verleende B & W van de gemeente Nuenen toestemming aan Marcellus van den Eynden voor het oprichten van een oliemolen in de bestaande windmolen. Aan het verlenen van de vergunning werd de voorwaarde verbonden, dat de inrichting binnen 3 maanden voltooid en in werking zal moeten zijn gebracht. De oliemolen was afkomstig uit de windmolen van Van Asten staande aan de Leenderweg te Heeze. Deze oliemolen bestond uit 2 slagheien met toebehoren en een koppel kantstenen, waarvan zich nog een exemplaar in de tuin vóór het woonhuis bevindt. In het achterste gedeelte van de molenberg bevond zich de stookruimte met de vuisterpannen om het koolzaad op temperatuur te brengen. In het begin der jaren dertig is de oliemolen gesloopt om ruimte te maken voor de opslag van gedenatureerde granen. ⁵⁾ In 1898 werd de molen verkocht aan Henricus

⁵⁾ In het begin der jaren dertig werd niet alleen het bedrijfsleven door de crisis getroffen doch ook de landbouw. De prijzen voor tarwe en rogge bereikten een dieptepunt. Om de boeren te ondersteunen ontvingen deze een regeringssubsidie op elke 50 kg tarwe en rogge, welke bij daartoe aangewezen molenaars en handelaren werd geleverd. Deze partijen tarwe en rogge werden onder toezicht van een c.c.d.-controleur bespoten met een roodachtige kleurstof. Deze bespoten granen mochten niet tot bakkersmeel worden verwerkt doch uitsluitend tot veevoeder.

Merks, afkomstig uit Boxtel, wiens familie eigenaresse was van de voormalige stellingmolen bij het station.

Na diens dood ging de molen over op zijn zoon Arnoldus, Martinus die de laatste molenaar was. Sedert 1959 staat de molen stil. Vincent van Gogh schilderde en tekende de molen verschillende malen. Marc. v. d. Eynden kocht af en toe een werkje van hem en verfraaide daarmee het interieur van de molen. Ook H. Merks kocht rond de eeuwwisseling nog 2 schilderijtjes van hem voor de som van vijf gulden.

In de film „Lust for life” handelend over het leven van de schilder komt de molen eveneens voor. Bij de eerste opnamen bleek bij vergelijking met een bewaard gebleven doek, dat de molen in de verkeerde stand stond. Enige maanden later keerde daarom de filmploeg uit Hollywood in Nuenen terug om de opnamen over te maken met de molen in de juiste stand.

De molen is steeds „Oud-Hollands” opgehekt geweest stroomlijnvormige konstrukties om de roedebomen waarmee veel molens in de jaren dertig en veertig werden uitgerust, zijn hier nooit toegepast. ⁶⁾

De molen is voorzien van een geheel ijzeren molenas gegoten door Van Enthoven te Delft. De houten vang is van het „Vlaamse” type. ⁷⁾ Vlak na de oorlog werd onder de kap een „Engels” kruiwerk gelegd, afkomstig van de molen van J. in 't Zandt op het Hoogeind te St.-Oedenrode die in 1944 zodanige oorlogsschade opliep, dat afbraak volgde. ⁸⁾

Op het tijdstip van openbare verkoop was de staat waarin de molen verkeerde zeer slecht. Landschappelijk gezien is de molen bijzonder fraai

---

⁶⁾ Molens die gerestaureerd worden en voordien dergelijke stroomlijnwieken of andere verbeteringen aan het wieksysteem bezaten, worden weer „Oud-Hollands” opgehekt. Dit gebeurt enerzijds vanwege de originaliteit c.q. ontsiering, anderzijds omdat de molen zijn functie als maalwerktuig heeft verloren en hogere kosten verbonden aan het optimaal benutten van de wind overbodig zijn geworden.

⁷⁾ Een molenvang is een meestal houten bandvormige rem die zich om het aswiel, gestoken in de molenas legt, om de molen tot stilstand te brengen. Ter onderscheiding van de Hollandse vang of stutvang is de Vlaamse vang aan het ondereinde met een trekbeugel bevestigd aan het rechter voeghout. De „Hollandse” vang is met een stut of drukstang aan het linker voeghout bevestigd. Voeghouten zijn eiken balken waarop de kapkonstruktie rust. Het andere einde van de vang is verbonden met de vangbalk, een aan één zijde scharnierend opgehangen balk, die bij het lichten de vang lost.

⁸⁾ Om het kruien of draaien van de kap te vergemakkelijken, treft men onder de kap meestal een rolring aan. Bij een „Engels” kruiwerk worden gietijzeren klosvormige rollen toegepast, gevat in een ringvormige konstruktie, welke over rails onder de kap lopen.

gelegen en door een bouwverbod op de gronden in de omgeving zal de vrije ligging en de vrije windvang vooralsnog blijven. ⁹⁾

De gemeente Nuenen is na aankoop voortvarend te werk gegaan. De molenroeden zijn gestreken en de gemetselde poort in de molenberg is reeds vernieuwd. In 1972 worden geheel nieuwe molenroeden gestoken, een nieuwe kap geplaatst en een nieuwe staart gehangen. Deze werkzaamheden worden uitgevoerd door de molenmakers Adriaens uit Weert (L). De oude molenroeden zullen gebruikt worden om het gevlucht van de molen aan de Boschdijk te Acht bij Eindhoven te herstellen.

Belangrijk is bovendien, dat na de restauratie de laatste molenaar de molen in opdracht van het gemeentebestuur zal laten draaien. De molen wordt hierdoor niet alleen een vernieuwd levend element, doch blijft in een goede staat. Immers een gerestaureerde stilstaande molen wordt weer snel aangetast door de bekende „tand des tijds”.

P. W. E. A. van BUSSEL